

Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus

Päälöydökset

- Erilaisia toimintarajoitteita kokevat nuoret ovat moninainen joukko nuoria.
- Nuorten tyytyväisyydessä elämään ja osallisuuden kokemuksiin on merkittäviä eroja.
- Toimintarajoitteiset nuoret kokevat terveydentilansa huonommaksi ja kärsivät useammin erilaisesta oireilusta.
- Elintavoissa on parantamisen varaa, ja erityisesti nuorilla, joilla on liikkumisen vaikeuksia.
- Toimintarajoitteisilla nuorilla on koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia, ja erityisesti niillä, joilla on vaikeuksia oppia tai keskittyä.
- Syrjivä kiusaaminen on vakava kasvu ympäristön turvallisuusriski kaikissa toimintarajoiteryhmissä.
- Toimintarajoitteisilla nuorilla on vähemmän mahdollisuuksia keskustella omista asioista.

Kirjoittajat:

Outi Kanste

Dosentti, Oulun yliopisto

Päivi Sainio

Kehittämispäällikkö, THL

Nina Halme

Erikoistutkija, THL

Päivi Nurmi-Koikkalainen

Kehittämispäällikkö, THL

JOHDANTO

Kansainväliset lapsen oikeuksia (CRC) ja vammaisten henkilöiden oikeuksia (CRPD) koskevat yleissopimukset velvoittavat varmistamaan vammaisten lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisen yhdenvertaisesti ja parantamaan heidän mahdollisuuksiaan saada palveluja. Suomi on ratifioinut nämä sopimukset. Niissä edellytetään seurantatiedon keräämistä sopimusten toimeenpanon arvioimiseksi. Tietoa tarvitaan yhdenvertaisuuden toteutumisen seurannassa paikallisella, maakunnallisella ja kansallisella tasolla sekä koulujen ja oppilaitosten toiminnan ja nuorten palvelujen kehittämisessä.

Kyselytutkimuksissa vammaisuutta voidaan lähestyä toimintarajoitteiden kautta. Toimintakykyä koskevien kysymysten avulla voidaan tunnistaa henkilöt, joilla vaikeudet toimintakyvyn eri ulottuvuuksilla tietyissä olosuhteissa voivat rajoittaa heidän osallistumistaan yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa (Sainio & Koskinen 2017). Kouluterveyskyselystä saadaan kansallista väestötason tietoa nuorten erilaisista toimintarajoitteista ja toimintarajoitteisten nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä, osallisuudesta ja avun saamisesta. Kattava, valtakunnallinen tiedonkeruu mahdollistaa sen, että erilaisia toimintarajoitteita kokevia nuoria voidaan verrata muuhun samanikäiseen väestöön.

Kouluterveyskyselyssä nuorten toimintarajoitteiden kartoittaminen perustuu kansainväliseen suositukseen toimintarajoitteiden mittaamisesta väestötutkimuksissa (Berger ym. 2016, WG 2017). Kysymykset kattavat neljä toimintakyvyn ulottavuutta: näkeminen, kuuleminen ja liikkuminen sekä tietojenkäsittelyyn liittyvistä toiminnoista muistaminen, oppiminen ja keskittyminen. Nuoria tarkasteltiin näiden toimintojen mukaisissa toimintarajoiteryhmissä. Aikaisemmin tietoa on tuotettu väestötasolla toimintarajoitteisista nuorista yhtenä ryhmänä (Kanste ym. 2017).

Tässä julkaisussa tarkastellaan tyytyväisyyttä elämään sekä osallisuuteen, terveyteen, elintapoihin, koulunkäyntiin ja kasvu ympäristön turvallisuuteen liittyviä tekijöitä toimintarajoiteryhmittäin ja vertaillen nuoriin, joilla ei ole vakavia toimintarajoitteita. Tarkastelussa käytetään Kouluterveyskyselyn 2017 aineistoa, jossa vastaajina olivat 8. ja 9. luokkien oppilaat sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijat.

TULOKSET

Muistamisen ja oppimisen vaikeudet yleisimpiä nuorilla

Kouluterveyskyselyn 2017 aineistossa noin 14 prosenttia yläkouluissa, lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista nuorista ilmoitti, että heillä oli vähintään yksi vakava toimintarajoite (taulukko 1). Toimintarajoitteisista nuorista kahdella kolmesta oli vain yhdessä toiminnoista vakava toimintarajoite. Noin viidenneksellä oli kahdessa ja kymmenesosalla useammassa toiminnossa.

Toimintarajoitteiden mittaaminen

Nuorten toimintarajoitteita mitattiin kuuden toimintakyvyn ulottuvuuden kautta. Nuorta pyydettiin arvioimaan neliportaisella asteikolla (ei vaikeuksia, vähän vaikeuksia, paljon vaikeuksia, en pysty lainkaan), onko hänellä vaikeuksia:

Nähdä (jos käytät silmälaseja tai piilolinsskejä, arvioi näkökykyäsi niiden kanssa)

Kuulla (jos käytät kuulolaitetta, arvioi kuuloasi sen kanssa)

Kävellä noin puoli kilometriä, esimerkiksi urheilukentän ympäri (jos käytät apuvälinettä, arvioi kävelykykyäsi sen kanssa)

Muistaa asioita

Oppia uusia asioita

Keskittyä johonkin sellaiseen, jonka tekemisestä nautit.

Toimintarajoitteita mittaavista muuttujista muodostettiin dikotominen muuttujia osoittamaan sitä, että nuorella on vakava toimintarajoite tietyllä toimintakyvyn ulottuvuudella. Vastausvaihtoehdot 'paljon vaikeuksia' ja 'en pysty lainkaan' yhdistettiin kyllä-vaihtoehdoksi.

Lisäksi muodostettiin yhdistetty vakavaa toimintarajoitetta kuvaava kaksiluokkainen muuttuja, jossa nuorella oli vähintään yksi vakava toimintarajoite jollakin kuudesta ulottuvuudesta. Muiden muuttujien muodostaminen on kuvattu kouluterveyskyselyn sähköisessä tulospalvelussa (2017).

Tytöistä suurempi osa kuin pojista koki, että hänellä oli vakava rajoite jossakin toiminnossa. Yksittäisistä toiminnoista tyttöjen ja poikien väliset erot olivat selkeät muistamisessa, oppimisessa ja keskittymisessä. Sen sijaan kuulemisessa ja liikkumisessa eroja tyttöjen ja poikien välillä ei juuri ollut. Yleisimpiä toimintarajoitteita olivat muistamisen ja oppimisen vaikeudet sekä pojilla että tytöillä. Kuulemisen ja liikkumisen vaikeudet olivat melko harvinaisia. Noin prosentti nuorista koki niissä runsaasti vaikeuksia.

Taulukko 1. Vakavat toimintarajoitteet nuorilla sukupuolen mukaan (% , n = 138 972)

Vakava toimintarajoite ¹	Pojat		Tytöt		Yhteensä	
	%	n	%	n	%	n
Vaikeuksia nähdä	2,6	1 721	3,8	2 631	3,2	4 352
Vaikeuksia kuulla	1,3	862	1,3	876	1,3	1 738
Vaikeuksia kävellä (noin ½ km)	1,0	628	0,7	513	0,8	1 141
Vaikeuksia muistaa asioita	5,4	3 610	9,2	6 439	7,4	10 049
Vaikeuksia oppia uusia asioita	3,4	2 282	6,5	4 523	5,0	6 805
Vaikeuksia keskittyä	1,7	1 103	3,1	2 124	2,4	3 227
Jokin toimintarajoite ²	10,9	6 958	17,4	11 847	14,2	18 805

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Tyytyväisyydessä elämään ja osallisuudessa eroja

Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan suurin osa suomalaisnuorista kokee tyytyväisyyttä elämäänsä. Kuitenkin toimintarajoitteisilla nuorilla tyytymättömyys oli yleisempää kuin muilla nuorilla, riippumatta siitä, millaisesta toimintarajoitteesta oli kysymys. Pojilla tyytyväisyys elämään oli yleisempää kuin tytöillä niin toimintarajoitteisilla kuin muillakin nuorilla. (Taulukko 2.) Erityisesti nuorista, joilla oli kognitiivisiin toimintoihin liittyviä vaikeuksia, pienempi osa kuin muista nuorista koki tyytyväisyyttä elämään. Esimerkiksi keskittymisvaikeuksista kärsivistä nuorista 32 prosenttia oli tyytyväisiä elämäänsä, kun muista nuorista 80 prosenttia koki tyytyväisyyttä.

Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista tunsi itsensä yksinäiseksi, ja näin oli jokaisessa toimintarajoiteryhmässä. Lisäksi kaikissa toimintarajoiteryhmässä tytöistä hieman suurempi osa kuin pojista tunsi yksinäisyyttä, kuten oli muillakin nuorilla. (Taulukko 2.) Erityisesti nuoret, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai liikkua, tunsivat itsensä yksinäisiksi. Esimerkiksi keskittymisvaikeuksista kärsivistä 36 prosenttia tunsi yksinäisyyttä, kun muista nuorista näin tunsi alle kymmenesosa. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä nuorilla oli muihin nuoriin verrattuna yli viisikertainen riski tuntee yksinäisyyttä (OR 5,3; p<0,001; 95 % LV 5,0–5,8). Näin oli pojilla hieman useammin kuin tytöillä.

Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista koki kiinnittymättömyyttä kouluyhteisöön, ja näin oli jokaisessa toimintarajoiteryhmässä. Sekä toimintarajoitteita omaavista kuin muistakin nuorista kiinnittymättömyyden tunne oli yleisempää tytöillä kuin pojilla. (Taulukko 2.)

Erityisesti nuorista, joilla oli vaikeuksia keskittyä, liikkua tai oppia, suurempi osa kuin muista nuorista koki kiinnittymättömyyttä kouluyhteisöön. Esimerkiksi keskittymisvaikeuksista kärsivistä 39 prosenttia koki kiinnittymättömyyttä, kun muista nuorista näin koki 12 prosenttia. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä sekä pojilla että tytöillä oli muihin nuoriin verrattuna nelinkertainen riski kokea kiinnittymättömyyttä kouluyhteisöön (OR 4,1; p<0,001; 95 % LV 3,8–4,4).

Näin tutkimus tehtiin

Tutkimus perustuu Kouluterveyskyselyn aineistoon, joka on kerätty kokonaistutkimuksena poikkileikkausasetelmalla keväällä 2017.

Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olivat perusopetuksen 8. ja 9. luokkien oppilaat (n=116 475, vastausprosentti 63) sekä lukioiden (n=68 020, vastausprosentti 51) ja ammatillisten oppilaitosten (n=78 986) 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Ammatillisten oppilaitosten osalta tarkkaa vastausprosenttia ei voida luotettavasti laskea, mutta Tilastokeskuksen tietoihin perustuen arvio on 40–55 prosenttia.

Aineistosta poistettiin niiden nuorten vastaukset (n = 857; 0,6%), jotka ilmoittivat vakavia toimintarajoitteita kaikilla kuudella toimintakyvyn ulottuvuudella. Tämän katsottiin olevan käytännössä mahdotonta nuorella, joka pystyy vastaamaan itsenäisesti kyselylomakkeeseen. Näin pyrittiin vähentämään tuloksiin liittyvää harhaa ja lisäämään tulosten luotettavuutta. Tämän tutkimuksen aineisto muodostuu yhteensä 138 972 nuoren vastauksista.

Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointia ja kasvu ympäristön turvallisuuteen liittyviä tekijöitä verrattiin toimintarajoiteryhmittäin ja muihin nuoriin ristiintaulukoinnilla, khiin neliötestillä, prosenttijakaumilla ja logistisella regressioanalyysillä, josta raportoidaan ristitulosuhde (OR) ja 95 prosentin luottamusväli (LV). Logistisissa malleissa on vakioitu sukupuoli ja kouluaste.

Taulukko 2. Nuorten tyytyväisyys elämään ja osallisuus toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Tyytyväisyys elämään			Tuntee itsensä yksinäiseksi			Kiinnittymättömyys koulu yhteisöön		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	71	57	62	15	21	19	19	25	23
Vaikeuksia kuulla	64	46	54	22	27	24	24	28	26
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	63	38	51	27	34	30	27	38	32
Vaikeuksia muistaa asioita	56	41	46	19	28	25	26	31	29
Vaikeuksia oppia uusia asioita	52	36	41	22	29	27	28	33	31
Vaikeuksia keskittyä	46	25	32	29	40	36	33	43	39
Jokin toimintarajoite ²	61	44	50	17	26	23	23	30	27
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	86	74	80	5	10	8	8	15	12

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Toimintarajoitteiset kokevat terveytensä huonommaksi

Kouluterveyskyselyn mukaan suuri osa suomalaisnuorista kokee terveydentilansa hyväksi. Sen sijaan toimintarajoitteisista nuorista, riippumatta rajoitteen laadusta, suurempi osa kuin muista nuorista koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Tytöistä huomattavasti suurempi osa kuin pojista koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, sekä toimintarajoitteen omaavista kuin muistakin nuorista. (Taulukko 3.)

Erityisesti niistä nuorista, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai oppia, suurempi osa kuin muista nuorista koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Esimerkiksi keskittymisvaikeuksista kärsivistä nuorista 58 prosenttia koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, kun muista nuorista näin koki 16 prosenttia. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä sekä pojilla että tytöillä oli muihin nuoriin verrattuna lähes kuusinkertainen riski kokea terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi (OR 5,6; p<0,001; 95 % LV 5,2–6,0).

Toimintarajoitteisista nuorista merkittävästi suurempi osa kuin muista nuorista koki ahdistuneisuusoireilua (GAD-7), ja näin oli kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Tytöistä huomattavasti suurempi osa kuin pojista koki ahdistuneisuusoireilua kaikissa toimintarajoiteryhmissä, ja tyttöjen ja poikien välinen ero oli samansuuntainen myös muilla nuorilla. (Taulukko 3.)

Erityisesti niistä nuorista, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai oppia, suurempi osa kuin muista nuorista koki ahdistuneisuusoireilua. Keskittymisvaikeuksista kärsivistä 57 prosenttia koki ahdistuneisuusoireilua ja muista nuorista kahdeksan prosenttia. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä nuorilla oli muihin nuoriin verrattuna yli kymmenkertainen riski kokea kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta (OR 11,0; p<0,001; 95 % LV 10,2–12,0). Pojilla riski oli huomattavasti suurempi kuin tytöillä.

Toimintarajoitteisista nuorista suuremmalla osalla kuin muista nuorista oli viikoittaista väsymystä tai heikotusta kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Tytöistä huomattavasti suurempi osa kuin pojista koki väsymystä tai heikotusta viikoittain kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Sukupuolten välinen ero oli samansuuntainen myös niillä nuorilla, joilla ei ollut toimintarajoitteita. (Taulukko 3.)

Taulukko 3. Nuorten terveyteen liittyviä tekijöitä toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Koettu terveydentila			Koht. tai vaikea ahdistuneisuus			Väsymystä tai heikotusta viikoittain		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	26	39	34	16	33	26	44	72	61
Vaikeuksia kuulla	32	48	40	26	44	35	49	79	64
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	39	52	49	29	51	39	47	81	62
Vaikeuksia muistaa asioita	39	54	49	23	47	38	61	84	76
Vaikeuksia oppia uusia asioita	42	55	51	28	50	43	63	84	77
Vaikeuksia keskittyä	45	64	58	43	64	57	63	88	79
Jokin toimintarajoite ²	35	49	44	20	43	34	54	80	71
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	12	19	16	3	13	8	25	51	38

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Nuorista, joilla oli kognitiivisiin toimintoihin liittyviä vaikeuksia, suurempi osa kuin muista nuorista koki väsymystä tai heikotusta viikoittain. Esimerkiksi keskittymisvaikeuksista kärsivistä nuorista 79 prosenttia koki väsymystä tai heikotusta viikoittain, kun muista nuorista näin koki 38 prosenttia. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä nuorilla oli muihin nuoriin verrattuna viisinkertainen riski kokea viikoittaista väsymystä tai heikotusta (OR 5,1; $p < 0,001$; 95 % LV 4,7–5,6). Tyttöillä riski oli hieman suurempi kuin pojilla.

Toimintarajoitteisilla nuorilla elintavoissa parannettavaa

Terveelliset elintavat ovat oppimiskyvyn perusta. Kouluterveyskyselyn mukaan entistä useampi suomalaisnuori on täysin raitis. Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista käytti alkoholia viikoittain kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Toimintarajoitteisista pojista hieman suurempi osa kuin tyttöistä käytti alkoholia viikoittain, ja näin oli myös muilla nuorilla. Nuorista, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, suurempi osa kuin muista nuorista käytti alkoholia viikoittain. (Taulukko 4.)

Kouluterveyskyselyn mukaan suomalaisnuorten päivittäinen tupakointi on vähentynyt viimeisten 10 vuoden aikana. Toimintarajoitteisista nuorista huomattavasti suurempi osa kuin muista nuorista kuitenkin tupakoi päivittäin. Näin oli kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Sukupuolten väliset erot olivat melko pieniä sekä toimintarajoitteisilla että muilla nuorilla. (Taulukko 4.)

Nuorista, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, suurempi osa kuin muista nuorista tupakoi. Heistä 27 prosenttia tupakoi päivittäin, kun muista nuorista tupakoi kahdeksan prosenttia. Liikkumisen vaikeuksista kärsivillä sekä pojilla että tytöillä oli muihin nuoriin verrattuna lähes nelinkertainen riski päivittäiselle tupakoinnille (OR 3,8; $p < 0,001$; 95 % LV 3,3–4,3).

Ylipainoisten suomalaisnuorten osuus on hieman lisääntynyt parin viime vuoden aikana Kouluterveyskyselyn mukaan. Toimintarajoitteisista nuorista hieman suurempi osa kuin muista nuorista oli ylipainoisia. Kuten muillakin nuorilla, ylipaino oli yleisempää toimintarajoitteisilla pojilla kuin tytöillä. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Nuorten elintapoihin liittyviä tekijöitä toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Alkoholia viikoittain			Tupakoi päivittäin			Ylipaino		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	13	9	11	15	15	15	28	19	23
Vaikeuksia kuulla	19	13	16	22	17	20	35	24	29
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	28	16	22	29	25	27	42	25	35
Vaikeuksia muistaa asioita	17	11	14	18	19	19	29	19	23
Vaikeuksia oppia uusia asioita	18	11	13	18	18	18	32	20	24
Vaikeuksia keskittyä	21	11	14	21	17	19	34	20	25
Jokin toimintarajoite ²	15	10	12	17	16	17	29	19	23
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	9	5	7	9	7	8	22	16	19

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Nuorista, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, huomattavasti suurempi osa kuin muista nuorista oli ylipainoisia. Heistä 35 prosenttia oli ylipainoisia, kun muista nuorista ylipainoisten osuus oli 19 prosenttia. Liikkumisen vaikeuksista kärsivillä oli muihin nuoriin verrattuna kaksinkertainen ylipainon riski (OR 2,1; p<0,001; 95 % LV 1,8–2,4). Pojilla riski oli hieman suurempi kuin tytöillä.

Toimintarajoitteisilla nuorilla koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia

Kouluterveyskyselyn mukaan suomalaisnuorten koulunkäynnistä pitäminen on hieman lisääntynyt viimeisten 10 vuoden aikana. Toimintarajoitteisista nuorista pienempi osa kuin muista nuorista piti koulunkäynnistä. Sukupuolten väliset erot koulunkäynnistä pitämisessä sekä toimintarajoitteisilla että muilla nuorilla olivat melko pieniä. (Taulukko 5.) Nuorista, joilla oli vaikeuksia oppia, pienempi osa kuin muista nuorista piti koulunkäynnistä. Heistä 34 prosenttia piti koulunkäynnistä, kun vastaava prosenttiosuus muilla nuorilla oli 72 prosenttia.

Koulu-uupumus on koulutyöhön tai opiskeluun liittyvää väsymystä, välinpitämättömyyttä ja riittämättömyden tunnetta. Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista kärsi koulu-uupumuksesta ja jokaisessa toimintarajoiteryhmässä. Lisäksi kaikissa toimintarajoiteryhmissä tytöistä suurempi osa kuin pojista koki koulu-uupumusta, ja näin oli myös muilla nuorilla. (Taulukko 5.)

Erityisesti nuorista, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai oppia, suuremmalla osalla kuin muista nuorista oli koulu-uupumusta. Oppimisen ongelmia kokevista 47 prosentilla oli koulu-uupumusta, kun muilla nuorilla osuus oli kahdeksan prosenttia. Keskittymisen ongelmia kokevilla sekä pojilla että tytöillä oli muihin nuoriin verrattuna noin kahdeksankertainen riski koulu-uupumukselle (OR 7,9; p<0,001; 95 % LV 7,5–8,3).

Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista koki, että opettajat eivät ole kiinnostuneita oppilaan kuulumisista. Näin oli kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Tytöistä hieman suurempi osa kuin pojista koki näin toimintarajoitteesta riippumatta. (Taulukko 5.) Erityisesti nuorista, joilla oli vaikeuksia oppia tai keskittyä, suurempi osa kuin muista nuorista koki, että opettajat eivät ole kiinnostuneita kuulumisista. Uusien asioiden oppimisvaikeuksista kärsivistä nuorista 57 prosenttia koki näin, ja muista nuorista 36 prosenttia.

Taulukko 5. Nuorten koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Pitää koulunkäynnistä			Koulu-uupumus			Opettajat eivät kiinnost. kuulumisista		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	58	57	57	16	28	23	43	47	45
Vaikeuksia kuulla	52	50	51	22	38	30	46	52	49
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	48	42	45	29	45	36	47	50	48
Vaikeuksia muistaa asioita	49	44	46	28	42	37	45	52	49
Vaikeuksia oppia uusia asioita	35	33	34	38	52	47	54	58	57
Vaikeuksia keskittyä	45	39	41	37	55	49	46	56	53
Jokin toimintarajoite ²	50	46	48	25	38	33	45	51	49
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	71	73	72	6	11	8	34	38	36

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Syrjivä kiusaaminen kasvuympäristön turvallisuusriski

Kasvuympäristössä nuorille turvattomuutta voi aiheuttaa syrjivä kiusaaminen. Toimintarajoitteisista suurempi osa kuin muista nuorista oli joutunut syrjivän kiusaamisen uhriksi koulussa tai vapaa-ajalla esimerkiksi ulkonäön, sukupuolen, ihonvärin, kielen, ulkomaalaisen taustan tai vammaisuuden vuoksi. Näin oli kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Poikien ja tyttöjen väliset erot olivat melko pieniä toimintarajoitteesta riippumatta. (Taulukko 6.)

Erityisesti nuorista, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, suurempi osa kuin muista nuorista oli kokenut syrjivää kiusaamista. Heistä 53 prosenttia oli joutunut kiusatuksi, kun muilla nuorilla vastaava prosenttiosuus oli 17. Liikkumisen vaikeuksia kokevilla oli muihin nuoriin verrattuna lähes viisinkertainen riski kokea syrjivää kiusaamista (OR 4,7; p<0,001; 95 % LV 4,2–5,3). Pojilla riski oli hieman suurempi kuin tytöillä.

Toimintarajoitteiset kohtaavat seksuaalista väkivaltaa

Fyysinen, henkinen ja seksuaalinen väkivalta tai niiden uhka aiheuttavat nuorelle turvattomuuden tunnetta. Toimintarajoitteisista nuorista suurempi osa kuin muista nuorista oli kokenut seksuaalista väkivaltaa, kuten kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa tai seksiin painostamista. Näin oli kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Tytöistä hieman suuremmalla osalla kuin pojista oli seksuaalisen väkivallan kokemuksia. (Taulukko 6.)

Erityisesti nuorista, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, suurempi osa kuin muista nuorista oli kokenut seksuaalista väkivaltaa. Heistä lähes kolmannes (29 %) oli kokenut seksuaalista väkivaltaa, kun muista nuorista näin oli kokenut viisi prosenttia. Liikkumisen vaikeuksista kärsivillä nuorilla oli muihin nuoriin verrattuna yli kuusinkertainen riski joutua seksuaalisen väkivallan uhriksi (OR 6,7; p<0,001; 95 % LV 5,8–7,7), ja pojilla riski oli suurempi kuin tytöillä.

KIRJALLISUUTTA

Berger N, Robine J-M, Ojima T, ym. 2016. Harmonising summary measures of population health using global survey instruments. *J Epidemiol Community Health* 70:1039–1044.

Convention on the Rights of the Child, CRC.

<https://www.unicef.org/crc/>

Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD.

http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convention_accessible_pdf.pdf

Groce NE, Kett M. 2014. Youth with Disabilities. Working Paper Series: No. 23. Leonard Cheshire Disability and Inclusive Development Centre, University College London.

Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P. 2017. Toimintarajoitteisten nuorten hyvinvointi ja avun saaminen – Toteutuuko yhdenvertaisuus? Kouluterveyskyselyn tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 24, elokuu 2017. THL, Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-838-8>

Kouluterveyskyselyn sähköinen tulospalvelu. 2017.

www.thl.fi/kouluterveyskysely/tulokset

Sainio P, Koskinen S. 2017. Toimintarajoitteiden mittaaminen väestötutkimuksissa. Teoksessa: Nurmi-Koikkalainen P ym. Tietoa ja tietotarpeita vammaisuudesta: Analyysia THL:n tietotuotannosta. Työpäpaperi 38/2017, THL, Helsinki, s. 29–31.

Stokes H, Turnbull M, Wyn J. 2013. Young People with a Disability: Independence and Opportunity. A Literature Review. Research Report 39. Youth Research Centre, University of Melbourne.

Suarez-Balcazar Y, Agudelo Orozco A, Mate M, ym. 2018. Unpacking barriers to healthy lifestyles from the perspective of youth with disabilities and their parents. *J Prev Interv Community* 46:61–72.

WG. 2017. Washington Group on Disability Statistics.

<http://www.washingtongroup-disability.com/>

WHO. 2011. World report on disability. World Health Organization and World Bank.

http://www.who.int/disabilities/world_report/2011/report.pdf?ua=1

Taulukko 6. Syrjivä kiusaaminen ja seksuaalinen väkivalta toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Kokenut syrjivää kiusaamista			Kokenut seksuaalista väkivaltaa		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	31	34	33	10	14	13
Vaikeuksia kuulla	43	43	43	20	21	20
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	54	52	53	32	25	29
Vaikeuksia muistaa asioita	36	36	36	10	19	16
Vaikeuksia oppia uusia asioita	43	41	42	12	19	17
Vaikeuksia keskittyä	45	41	43	17	22	20
Jokin toimintarajoite ²	34	35	35	9	17	14
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	15	18	17	3	7	5

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Toimintarajoitteisilla keskusteluvaikeuksia muita nuoria useammin

Toimintarajoitteisista nuorista pienempi osa kuin muista nuorista koki, että heillä oli mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista jonkun kanssa, kuten omien vanhempien, ystävien, koulun aikuisten (opettaja, terveydenhoitaja, lääkäri, psykologi, kuraattori) tai muun ammattihenkilön kanssa (taulukko 7). Toimintarajoitteisista pojista näin koki pienempi osa kuin tytöistä.

Toimintarajoitteisista nuorista suuremmalla osalla kuin muista nuorista oli keskusteluvaikeuksia omien vanhempiensa kanssa. Näin oli jokaisessa toimintarajoiteryhmässä. Lisäksi kaikissa toimintarajoiteryhmissä tytöistä hieman suuremmalla osalla kuin pojista oli keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, kuten oli muillakin nuorilla. (Taulukko 7.)

Taulukko 7. Mahdollisuus keskustella jonkun kanssa ja keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa toimintarajoiteryhmien mukaan sukupuolittain (%)

Vakava toimintarajoite ¹	Mahdollisuus keskustella mieltä painavista asioista			Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa		
	Pojat	Tytöt	Yht.	Pojat	Tytöt	Yht.
Vaikeuksia nähdä	73	87	82	11	14	13
Vaikeuksia kuulla	70	83	77	15	20	18
Vaikeuksia kävellä (n. ½ km)	58	74	65	17	21	19
Vaikeuksia muistaa asioita	72	86	81	17	19	18
Vaikeuksia oppia uusia asioita	66	85	79	19	22	21
Vaikeuksia keskittyä	62	80	74	24	27	26
Jokin toimintarajoite ²	73	86	81	14	18	17
Muut nuoret (ei toimintaraj.)	84	93	88	5	7	6

¹ Nuoren oman arvion mukaan paljon vaikeuksia tai ei pysty lainkaan, ² Vähintään yhdellä toimintakyvyn ulottuvuudella, tarkastelussa ei ole mukana selkolomakkeisiin vastanneet.

Nuorista, joilla oli vaikeuksia keskittyä tai oppia uusia asioita, suuremmalla osalla kuin muista nuorista oli keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa. Keskittymiskyvyn ongelmista kärsivistä nuorista 26 prosenttia koki keskustelun vanhempiensa kanssa vaikeaksi, kun muista nuorista näin koki kuusi prosenttia. Keskittymisvaikeuksista kärsivillä sekä pojilla että tytöillä oli muihin nuoriin verrattuna yli nelinkertainen riski kokea keskusteluvaikeuksia omien vanhempiensa kanssa (OR 4,5; $p < 0,001$; 95 % LV 4,2–4,9).

POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin näkemisessä, kuulemisessa, liikkumisessa ja kognitiivisissa toiminnoissa rajoitteita kokeneiden nuorten hyvinvointiin ja kasvu ympäristön turvallisuuteen liittyviä tekijöitä ja verrattiin niitä muihin nuoriin. Toimintarajoitteen laadusta riippumatta toimintarajoitteisten nuorten elämäntilanne oli monella tapaa heikompi ja ongelmallisempi kuin muiden nuorten. Monet hyvinvointia, osallisuutta, terveyttä, terveellisiä elintapoja, koulunkäyntiä ja kasvu ympäristön turvallisuutta vaarantavat tekijät olivat yleisempiä toimintarajoitteisilla kuin muilla nuorilla (vrt. WHO 2011, Stokes ym. 2013, Groce & Kett 2014).

Hyvinvointiin ja kasvu ympäristön turvallisuuteen liittyviä haasteita näyttäisi olevan erityisesti niillä nuorilla, jotka kokivat suuria vaikeuksia kognitiivisissa toiminnoissa, kuten keskittymisessä. Lisäksi nuorilla, joilla oli liikkumisen vaikeuksia, oli erityisesti elintapoihin liittyviä haasteita. Toimintarajoitteisilla nuorilla on todettu muita nuoria useammin riskikäyttäytymistä ja huonoja elintapoja (Stokes ym. 2013). He kokevat terveyteen liittyvää eriarvoisuutta ja haasteita terveellisten elintapojen ylläpitämisessä. Toimintarajoitteiset nuoret liikkuvat muita nuoria vähemmän, ja heillä on useammin ylipainoa. (Suarez-Balcazar ym. 2018.)

Syrjivä kiusaaminen on vakava kasvu ympäristön turvallisuusriski kaikissa toimintarajoiteryhmissä. Erilaisista toimintarajoitteista kärsivät nuoret kokivat muita nuoria useammin seksuaalista väkivaltaa. Myös mahdollisuudet mieltä painavista asioista keskustelemiseen aikuisten kanssa olivat toimintarajoitteisilla nuorilla vähäisemmät kuin muilla nuorilla, rajoitteen laadusta riippumatta.

Toimintarajoitteisten nuorten tilannetta voidaan parantaa kouluissa esimerkiksi lisäämällä edelleen osallisuutta ja yhteisöllisyyttä, puuttumalla aktiivisesti kiusaamiseen ja syrjintään, kehittämällä tuen tarpeen varhaista tunnistamista, huolehtimalla avun ja palvelujen yhdenvertaisesta saatavuudesta sekä kohtaamalla nuori yksilönä, tavallisena nuorena ja vahvistamalla nuoren voimavaroja. Kyse on yhteiskunnassamme vallitsevista asenteista, jotka muuttuvat vain kohtaamisten kautta. Aikuisilla ammattilaisilla on vastuu näyttää yhteisössään esimerkkiä. Nuoret tulee nähdä ennen kaikkia nuorina – joilla on mahdollisuuksia elämässä. Ympäristön asenteilla, sosiaalisella tuella ja palveluilla on suuri vaikutus siihen, onko toimintarajoite elämää rajoittava tekijä ja jos on, niin missä määrin.

Toimintarajoitteisten ja muiden nuorten väliset erot nostavat pohdittavaksi monia tärkeitä asioita, joihin tulisi aktiivisesti puuttua. Osalle toimintarajoitteisista nuorista näyttäisi kasautuvan monia hyvinvointia ja kasvu ympäristön turvallisuutta vaarantavia tekijöitä, jolloin tarvetta on kasautumisen taustalla olevien prosessien tarkemmalle selvittelylle.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Pl 30 (Mannerheimintie 166)
00271 Helsinki
Puhelin: 029 524 6000

ISBN 978-952-343-155-3 (painettu)
ISBN 978-952-343-156-0 (verkko)
ISSN 2323-5179

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-156-0>

www.thl.fi

Tämän julkaisun viite: Kanste O, Sainio P, Halme N, Nurmi-Koikkalainen P. Erilaisia toimintarajoitteita kokevien nuorten hyvinvointi ja kasvu ympäristön turvallisuus. Tutkimuksesta tiiviisti 24, elokuu 2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

